

a környékbeli kiránduló helyek, a színházak, a mozgóképszínházak és persze az „Expo” ezeken a napokon csordulásig teltek. Persze nem amolyan szomorú ünnepése ez a kétnapos munkaszünet Páris és Franciaországnak, hiszen a fizetések és bérek a negyvenórás munkahéten magasabbak, mint voltak a szabályozatlan ötven-hatvanórás munkahét idején.

Igy szökött a világiállítás látogatóinak száma milliókkal és milliókkal és így gyarapodott hónapokon át egy város és egy ország népé tudásban és műveltségben, amit a kiállítás két kézzel szórt a látogatóknak, no és — öntudattal, mert az Expo, „notre Expo”, ahogy a párisi büszke becézgetéssel a kiállítást megnevezte, a francia demokrátiás öntudat büszke hirdetője, melyben elveszett a demokrácia-ellenes államok néhány pavillonja.

Hogy mennyire a párisiak szívéhez nőtt a kiállítás, azt mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy mindjárt becenévvel látták el. Így lett az „Exposition Internationale Mondiale des Arts et Techniques”-ből, egyszerűen és kedvesen, egészen párisiasan „Expo” és oly kedvességgel szólongatja így a francia ezt a városnyi területen épült csodahalmazt, mintahogy például egész Páris egy évtizeden keresztül egy híres festőmodellről csak így beszél: „a Kiki”.

Az „Expo” tehát kibirta a „kétszáz család” rohamát, 20,000 munkás 100 hektár területen felépítette, az Eiffel-tornyon hét hónapon keresztül minden este kigyulladtak az eget átszelő fénycsóvák, a látogatók milliói egyre nőttek és a Front Populaire a világiállítás területén csatát nyert, oly sikeresen, hogy még előnyomulásra is gondolt: a kormány szeptemberben azzal a tervvel foglalkozott, hogy a világiállítás sikerén felbuzdulva, egy évvel meghosszabbítja annak tartamát. Amikor ennek a tervnek a köriratai a különböző államok illetékes hivatalaihoz megérkeztek, csupán két állam közölte félhivatalosan, hogy az 1937-re tervezett kiállításon 1938-ban nem szándékozik résztvenni. Ezt a választ Berlin és Róma adta, amire Franciaország hivatalos köreiből viszont sürgősen az a hír szivárgott ki, hogy a kiállítást rendező közegek végtelenül sajnálnák, ha a meghívott kiállító államok valamelyike lehordatná pavillonjait, de módjában lesz majd azok helyén olyan új pavillonokat felállítani, amelyek a kiállítás jövőévi látogatóit a veszteségért teljes mértékben kárpótolni tudják.

Az „Expo” Place de la Concorde-i bejárata fölött a gall kakas büszkén, magasan tartja a fejét, alatta a szél a Tuillériák és Champs Elisée vörösés platánleveleit keveri, az estben fénylő autoutakra köd ül le, finom fátyollal borítva be az ivlámpák fénykörét. A tél didergető, nedves kabátját ráterítette Párisra, de azért a metrókon egyformán nagy a tolongás és a párisi örök szerelem egyformán szép marad.

Mélinusz József

S R B O B R A N

„A Hid falukutatási mozgalmához írtam röviden a falu történelméről és jelenlegi helyzetéről, ami bizony elég sok gondot okoz egy szellemileg ennyire képzett egyénnek, mint én, aki háromszor jártam elsőbe és mégis végre a disznók után tanultam meg tökéletesen olvasni és a betűvetés mesterségét.”

A jelenlegi Srbobran Vojvodina egyik legrégebbi faluja. Tiszta szerb település, a törökök uralma idején a XVI. században jött egy pár száz család és a mai Kralja Petra csatorna mellett telepedtek le, ami pesze akkor még nem

volt szabályozva és nem volt hajózható. Pásztorkodással, halászattal és részben földműveléssel foglalkoztak, mert hiszen abban az időben, ezen a vidéken alig volt falu és a föld 80%-a legelő volt. Sok küzdelem között élték így hol a török, hol az osztrák, hol meg a magyar urak rabigája alatt félnomád életüket. Eredeti szerb neve állítólag Devečer volt, a XVIII. század elején már jó felszaporodott lakosságú község volt és Szenttamásnak hívták. Ebben az időben a földművelés terjedésével tértek át a sártetejű veremlakásépítésről a nádas és fasindeles parasztházak építésére. Mivel azonban még kevés volt közöttük az építőmunkás, magyar ácsok, kőművesek, munkások jöttek ide messze vidékről munkára és így kezdődött a magyarok letelepülése. Jöttek Pestről, Szegedről, Torontálból 10—15-ös csoportokban és mivel itt hosszabb ideig munkaalkalmat találtak, legnagyobb része itt is maradt. Többen egy néhány szögöl portát vettek, vagy egy kis földet és veremlakásokat építettek rá.

Így éltek nyugodt egyetértésben a szerb lakosokkal együtt egész 1848-ig, mikor a magyarok száma elérhette a 3000-et, a szerbeké meg a 4500-at. Az osztrák kamarilla bujtogatására akkor a nemzetiségek egymás ellen mentek és meg kezdődött a két évig tartó áldatlan testvérharc, amikor a magyarok itthagya mindenüket, hanyatt-homlok menekültek észak felé. Sokan áldozatul estek a forradalomnak, nagy részük más falukban talált menedéket és az események lezajlása után csak egy kis része került vissza a régi helyére. A szenttamási szerb templom mely 1797-ben épült, a forradalom után át lett alakítva, mivel Perczel Mór honvédtábornok, aki az itt táborozó 5000 főnyi szerb sereget megfutamította, a templomot is ágyúzta, leverte a kettős tornyot és még a mai napig is látható 14 darab ágyúgolyó a templom oldalfalaiban. A plébánia először Becséhez tartozott, 1816-ban épült a katolikus templom. Azóta a község nagyon kiterjedt, a régi falun kívül négy település van. A XVIII. század végén a vasút épült, ahol több száz kubikos talált munkát két éven keresztül, azután a kanálist szabályozták, ami szintén több évig adott többszáz munkásnak munkaalkalmat.

A jelenlegi Srbobran 43.000 holdjának nagy része

akkor még legelő volt és a lakosság több mint fele állattenyésztéssel foglalkozott. Később azonban elkezdtek vásárolni a földet és jobban kihasználni, akkor 1884-ben felosztották a járást (legelőt). Természetesen azok kaptak legtöbbet, akiknek úgy is sok volt, minden 3 lánc után adtak egyet. Akinek putrija volt, az nem kapott semmit, mert annak talán nem is kell enni. Így szűnt meg a község északkeleti részén fekvő 11.000 hold járás, ahová most már az a pár szegény állattenyésztő nem hajhatta ki sovány jószágát, ha volt. Szervezett kivándorlásról vagy kitelepítésről nem volt szó. A községtől északra fekvő nagy uraságok területén tanyai és urasági cselédek alkottak egy kis falut 1908 körül, amelynek lakossága nagy részben szenttamásiakból áll. Körülbelül 100 ház, két kocsmá, egy iskola, egy csendőrlaktanya alkotják a falut.

A mai Srbobran lakosainak száma 15.555 lélek 4000 családban. Ebből 9000 szláv, 6000 magyar, 400 német és 155 más nemzetiségű. A magyarok közül 5600 római katolikus a többi protestáns és egyéb. A község 43.200 hold területéből 9000 másfalubeliek kezén van, községi birtokban legelővel együtt 300, egyházi kézen 300 (240 a pravoszláv egyházé, 60 a katolikus egyházé), Körülbelül 3000 hold, azaz 8% van a magyar gazdák kezén. 1300 föld és háználküli közül 1000 a magyar, a szám nem, de az aránytalanság az agrárreform eredménye. Az agrárreform parcellázása a község északi részén kezdődött 1920-ban, ahol 380 portát osztottak ki 200 négyszögöles parcellákban a szláv földnélkülieknek, de ezen portáknak a 25%-a ma sincs beépítve. Ez a Begluk nevű telepítvény, ahol a beépített porták 50%-a magyar kézre jutott.

A második parcellázás alkalmával a község déli részén 80 portát mértek szét a szláv földnélkülieknek, amit ezek be is építettek teljesen. Végre 1925-ben 100 magyar is kapott portát, bár csak 150 négyszögöleset a község keleti részén, amit két év alatt beépítettek. Ez a Jankófalva nevű telepítvény, amely azonban nagyon mélyen fekszik, mert ez a rész szolgált évekig földhordásra a falubeli építkezésekhez.

Annak dacára, hogy a mi községünk határa a legnagyobb az egész Vojvodinában, a földtelenek sorsa

nagyon nehéz. Kukorica-törésre úgy a szerb, mint a német és magyar gazdák Boszniából hozatnak olcsó munkaerőt, répa- és kendermunkára pedig Bánátból hozatnak százával munkásokat. Se föld, se jószág, se munka. Hogy miből is élünk tulajdonképpen? Többé-kevésbé állandó ipari munkát adnak körülbelül 300 ipari munkásnak: 2 téglagyár, 1 szeszgyár, 5 malom, 3 fa-telep és a községtől 5 és 20 kilométerre fekvő 2 kendergyár. Az utóbbiak összesen 150 munkást foglalkoztatnak, de nagy távolság, 12 órai megfeszített munka (akkord) és legjobb esetben 25 dinár napi munkadíj ennek a megélhetésnek feltételei.

A község külső képe is sok hiányt, elmaradottságot mutat. Feneketlen sár mindenfelé, gyalogjárdák nagyon ritkák, két köves utunk a vrbász-becseji és a noviszádi, az utóbbi most épül ki nemzetközi műúttá, amelynek építése tavasz óta egy pár száz munkásnak adott valamennyi munkát. Gyalogjárdára és egypár kút fúrására, amire már régen nagy szükség volt, most kerül talán sor.

A falu szervezkedési és kulturális viszonyaira nézve különösen elmaradott. Például nincsen Gazdakör, ezt egy 30—40 tagból álló Polgári-kör helyettesíti. 6 fogyasztási szövetkezet együttvéve 320 tagot számlál, 2 hitelszövetkezet (1 szláv és 1 magyar) pedig 400-at.

Az Ipartestület tagjainak 40 százaléka magyar, ami még talán a magyar lakosság letelepedési körülményeinek és inkább ipari elhelyezkedésének egyik nyoma, de részben az agrárreform következményeinek tudható be.

A munkásszervezkedés úgy a földmunkásoknál, mint az ipari munkásoknál nagyon gyenge. A földmunkásoké 30, kőműveseké 18, asztalosoké 15 és szabóké 20 taggal működik, már amennyire működhet.

A falu kulturális munkája egy 70 tagú Kulturkör és a Cecilia énekkar évente 3—4-szer tartott előadásában merül ki. Az Omladinski Pokret, ami nagyon szépen indult, megszűnt rövid működés után. Egyetlen kis könyvtár van a faluban, a Kulturköré, ami egyrészt sokaknak hozzáférhetetlen, másrészt pedig nagyon selejtes. A munkásság olvasmánya a megszűnt Népszava és Ék után, egypár példány A Nép mellett, a HÍD.

Morel András